

informatiebureau van de *Wehrmacht*). Met betrekking tot het overlijden van andere gevangenen, onder hen dus ook Nederlandse politieke gevangenen (behalve de *NN*-gevangenen), bestond het voorschrift dat de *Kommandantur* van de betrokken kampen naar de familie twee brieven moest doen uitgaan; in de eerste werd de familie van het overlijden in kennis gesteld, werd de z.g. doodsoorzaak aangegeven, werd meegedeeld dat het stoffelijk overschot 'in staatlichen Krematorium' verbrand was en werd aangeboden, tegen betaling een afschrift van de overlijdensacte en een urn met de as van de overledene toe te zenden; de tweede brief, die steeds zonder brieftoets verzonden werd, had de volgende voorgeschreven inhoud¹:

‘Sehr geehrter Herr (oder) Frau!

Ihr Sohn (Gatte, Bruder usw.) . . . wurde, als er sich krank meldete, unter Aufnahme in den Krankenbau in ärztliche Behandlung genommen. Es wurde ihm die bestmögliche medikamentöse und pflegerische Behandlung zuteil. Trotz der angewendeten ärztlichen Bemühungen gelang es nicht, der Krankheit Herr zu werden und er ist am . . . verstorben.

Ich spreche Ihnen zu diesem Verlust mein Beileid aus. Ihr Sohn (Gatte, Bruder usw.) starb ohne letzte Wünsche geäußert zu haben. Der Nachlass Ihres Sohnes (Gatten, Bruders usw.) wird Ihnen in Kürze zugesandt.’

Wie als reactie op de eerste brief de urn aanvraag, ontving er inderdaad een die met as gevuld was. In de meeste kampen had men daartoe wat willekeurige as geschept uit de grote hopen die bij elk kampcrematorium lagen. Soms kregen de nabestaanden datgene wat de overledene bij aankomst in het kamp bezeten had, toegezonden. De echtgenote van ds. G. J. de Geus, hervormd predikant te Almelo, gearresteerd in januari '42 en in juli in Dachau gestorven, kon veertien dagen na zijn dood bij de 'SD' in Arnhem zijn kleren terughalen. 'Er ontbrak niets aan. Zelfs een losse knoop was nog met een ijzerdraadje aan zijn pak vastgemaakt.'²

Slot

Hebben wij in dit hoofdstuk teveel cijfers opgenomen? Wij vragen de lezer om begrip. Wanneer wij later in dit deel een beeld gaan geven van hetgeen

¹ A.v. ² M. J. de Geus-Smelt: *Gaande in de gehoorzaamheid. Korte levensschets van dr. G. J. de Geus* (1946), p. 25.